

УДК 792.03
orcid.org/0000-0003-4920-8462

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ТЕАТРОЗНАВСТВІ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Анастасія КОРЖОВА

*КНУТКиТ ім. І. К. Карпенка-Карого,
Кафедра театрознавства,
м. Київ, вул. Ярославів Вал, 40, Україна, 01054,
тел.: +380669476820; e-mail: anastasiia1991z@gmail.com*

Становлення академічного театрознавства, його шкіл і методів відбулося на початку ХХ століття і пов'язано з науково-дослідницькою діяльністю перших українських істориків театру – О. Кисіля, В. Перетца, В. Резанова, П. Руліна, І. Франка та ін. Однак, методологічні здобутки названих дослідників, як і здобутки багатьох їхніх сучасників, унаслідок примусової уніфікації гуманітарних наук на тривалий час було вилучено із наукового обігу. Разом із цим, в останні десятиріччя театрознавство перебуває у певній кризі, спричиненій саме відсутністю методу, що вимагає звернутися до витоків науки про театр. Мета дослідження – на основі аналізу друкованих і архівних джерел виявити, систематизувати і порівняти методологічні принципи українських істориків театру початку ХХ століття. Застосовано порівняльно-історичний метод, що дозволяє виявити спільні та відмінні ознаки між науковими поглядами істориків театру; історико-типологічний метод, що дає можливість визначити основні напрями і форми діяльності перших театрознавців, шляхи розвитку методології, методологічні підходи у театрознавстві початку ХХ століття. Уперше в українському театрознавстві визначено, що головними питаннями у процесі самовизначення театрознавства було відокремлення об'єкта дослідження театрознавства від історії літератури, етнографії, критики; формування методології дослідження. Відзначено, що актуальне для початку ХХ століття питання індуктивного/дедуктивного принципу дослідження було тісно пов'язано із характером джерел, на які спирається історик театру, верифікацією даних і, в широкому сенсі, з природою фактів, якими оперує історик. Відмінності методологічних принципів українських істориків театру першої третини ХХ століття зумовлено не лише суб'єктивними причинами на кшталт індивідуального стилю мислення тощо, а й читачем, якому було адресовано їхні дослідження, отже, більшою або меншою залежністю від системи академічних або популярних жанрів. Істотне значення для розуміння наукових комунікацій має визначення осіб або груп, які формують порядок денний – ініціюють або провокують коло питань для загального обговорення. У Німеччині такою постаттю, започаткувавши дискурс про метод, став М. Геррманн, в Україні – від кінця ХІХ ст. – В. Перетц і І. Франко, наприкінці 1920-х років – П. Рулін. Незважаючи на перетин сегментів, їхні завдання лежали у різній площині: у культурно-політичній (І. Франко), академічній (В. Перетц), практичній (П. Рулін).

Ключові слова: Володимир Перетц, Петро Рулін, Іван Франко, методологія театрознавства, історія театру.

Постановка проблеми. Становлення академічного театрознавства, його шкіл і методів відбулося на початку ХХ століття і пов'язано з науково-дослідницькою діяльністю перших українських істориків театру – О. Кисіля, В. Перетца, В. Резанова, П. Руліна, І. Франка та ін. Однак методологічні здобутки названих дослідників, як і здобутки багатьох їхніх сучасників, унаслідок примусової уніфікації гуманітарних наук на тривалий час було вилучено із наукового обігу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття, відчуваючи кризу, спричинену відсутністю методу, театрознавство знову звернулося до проблем методології, про що свідчить поява на початку ХХІ століття низки видань, у яких обговорюються питання театрознавчого дослідження [2; 3; 9; 10; 28; 15; 16; 42; 41].

Одним із перших на театрознавство початку ХХ століття звернув увагу Ростислав Пилипчук, який розглядав здебільшого біографічні та тематичні аспекти українських істориків (О. Кисіля, П. Руліна, В. Перетца та на початку 2000-х років – І. Франка [30]). Також дослідник виконував наукове редагування праць істориків театру [29].

Спробу окреслити та узагальнити методи театрознавчого дослідження зробив О. Клековкін в оглядових працях “Театр при столику” [15] та “Історіографія театру” [14].

Історію й особливості застосування порівняльно-історичного методу у дослідженнях В. Перетца [7] та І. Франка [8] проаналізувала у працях останніх років М. Гарбузюк.

Виокремлення раніше не з'ясованих частин загальної проблеми. Проте дослідження, котрі б мали на меті порівняти та типологізувати методологічні принципи українських істориків театру першої третини ХХ століття, коли було закладено фундамент вітчизняного театрознавства, у вітчизняній науці про театр поки що відсутні.

Формулювання цілей статті (постановка завдань). Мета статті – на основі аналізу друкованих і архівних джерел виявити, систематизувати і порівняти методологічні принципи українських істориків театру кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. На початку ХХ ст. історія театру вже не знаходила собі місця в межах літературознавства й активно вимагала від дослідників відповідей на питання стосовно меж, предмета дослідження, завдань та методології нової науки. Характер відповідей залежав від поєднання чи роз'єднання театру і літератури, театру й обрядового дійства, історії театру і театральної критики.

Якщо драматургію і літературу історики розмежовували безперечно, то, коли йшлося про розмежування театру й обрядового дійства дослідники подеколи демонстрували, що не виокремлюють театр як самостійний вид мистецтва: *Іван Франко*, ведучи історію українського театру від ХVІ століття, проводив наскрізною лінією обрядові дійства як потенційні “зароди” театру [46, с. 295]; *Михайло Возняк* вважав, що “початками [театральних вистав] були скрізь окремі епізоди суто драматичного характеру, які витворилися в народних урочистостях і обрядових іграх” [6, с. 5]; подібних поглядів дотримувався і *Дмитро Антонович* [1, с. 8]; *Олександр Кисіль*, чий теоретичні погляди не були оригінальними, хоча і визначав джерелом театру “окрушини давніх поганських свят” [13, с. 15], однак, роз'єднував театр і релігійні відправи [13, с. 13]; *Володимир Резанов*, який подеколи схилився до етнотеатрознавства, виводив витoki сценічного мистецтва від мімічних танків

[34, с. 5] (водночас він наголошував, що для Російської імперії драматургія і театр були явищем запозиченим [32, с. 5]).

За безперечне розмежування театру й обрядових дійств виступали *Володимир Перетц* [21, с. 8, 16] та його учень *Петро Рулін*, який писав: “Історія українського театру повинна студіювати тільки ті процеси, що безперечно являються театром, тобто спеціально вряджуваним видовищем” [36, с. 10]. Позиція В. Перетца та П. Руліна принципово відрізнялася від поглядів сучасників, адже дослідники відмежовували театральне мистецтво від обрядів із елементами театральності і таким способом, від етнографії.

Завдання дослідження театру. 1894 року *І. Франко* першим серед українських істориків театру поставив у своїй праці “Русько-український театр” завдання дослідження історії саме театру, а не драматургії [46, с. 317], однак послідовно дотриматися свого наміру не зміг.

Першим, хто серед українських і російських істориків театру сформулював комплексні завдання дослідження театру, а не драми чи обряду, був *В. Перетц* – 1919 року у праці “Несколько мыслей о старинном русском театре” [24], а згодом, 1923 року, у дослідженні “К постановке изучения старинного театра в России” [21], що з одного боку, свідчить про постійний інтерес В. Перетца до цього питання, з іншого – про відсутність помітних зрушень у вивченні історії театру. Напрями дослідження, запропоновані В. Перетцем, об’єднували у собі вивчення матеріальної, літературної та соціологічної складової театральної культури епохи. Вчений окреслив детальну програму дослідження театру, яку можна порівнювати з театрознавчими програмами німецьких істориків театру, зокрема М. Геррманна; однак, на відміну від М. Геррманна В. Перетца розглядав історію театру у широкому культурному контексті.

Наступну спробу визначення завдань театрознавства запропонував учень В. Перетца – *П. Рулін* у “Студіях з історії українського театру 1917–1924” [40], а 1929 року – у праці “Завдання історії українського театру” [36]. У постановці власних завдань дослідження історії театру П. Рулін, йдучи за схемою Перетца, запропонував розширити територію науки про театр шляхом розгляду етнографічних питань та дослідження виконавського мистецтва. Перелік завдань, висунутих ученими, залежав від періоду, на якому концентрували свою увагу дослідники: ХІХ століття, яким переважно займався П. Рулін, зберегло значно більше матеріалу, ніж ХVІІ–ХVІІІ ст., яке вивчав В. Перетц. Принципова відмінність між програмами вчителя і учня полягала у тому, що В. Перетц, на відміну від П. Руліна, постійно відмежовував національні, політичні, ідеологічні питання від елементів форми, аналіз яких становив основу його дослідження.

Методологія театрознавчого дослідження. Питання методології та постановки завдань наука про театр на початковому етапі свого існування вирішувала з позицій філології. У 1890–1891 роках *І. Франко* саме на філологічному ґрунті виконав дослідження “Задачі і метод історії літератури” [44], “Метод і задача історії літератури” [45]. Окрім зазначених розвідок, в інших своїх працях *І. Франко* залишив кілька критичних відгуків стосовно тогочасних методів дослідження. Так, дослідник негативно сприймав естетичну критику, міфологічну та антропологічну школи (через їхню вибірковість), біографічний метод (через схильність радше до художніх, аніж наукових завдань), культурно-естетичний принцип (через дедуктивний підхід) [14, с. 7]. Незважаючи на “перехідний” характер методології

І. Франка [14, с. 6], саме він, хоча й у філологічних працях кінця XIX століття, висунув завдання дослідження соціології споживача мистецтва (смаки глядачів та ін.), що згодом активно розвиватиме українське театрознавство першої третини XX століття.

Михайло Возняк у поодиноких спробах визначити завдання та методи істориків театру (“Стара українська драма та новіші досліди над нею” [5]) не вийшов за межі звичних на початку XX століття питань історико-філологічного кола, залишаючи поза увагою театральну культуру та постановочну практику.

Володимир Резанов, пропагуючи культурно-історичний метод, єдиним науково обґрунтованим методом дослідження літератури (отже, і театру, адже історія театру все ще сприймалася як складова історії літератури) вважав історичний метод [31, с. 2], а історичну поетику – найвищим видом вивчення фактів словесності [33, с. 4]. Разом із тим, він не відкидав і критику, завдання якої бачив у “всесторонньому роз’ясненні твору” [33, с. 42].

Найповніше дослідження питань методології театрознавства представлено у науковій спадщині *Володимира Перетця*. Його головні дослідження, присвячені питанням методології, це передусім праці “Из лекций по методологии истории русской литературы” (1914) і “Краткий очерк методологии истории русской литературы” (1922). Характеризуючи це дослідження В. Перетця як “подію”, що мала вплив далеко за межами кола прямих учнів ученого, Олександр Білецький зазначав: “Так чи не в перше з університетської кафедри був декларований “метод”, що вже після Жовтня отримав назву “формального”” [4, с. 17]. Відкидаючи суб’єктивні уподобання, наукові конвенції й актуальні соціальні проблеми (“ідеології – змінюються, факти – залишаються” [22]), В. Перетц закликав до полнезалежності (що можна зіставити з ідеями його сучасників – феноменологічною редуцією Е. Гуссерля, “остранением” В. Шкловського та ін.) і зосереджував увагу на найпростіших питаннях фундаментальної науки: як це було насправді, що це було насправді, як це зроблено? Спираючись на класифікацію методів, запропоновану В. Перетцем, можна стверджувати, що у власних працях дослідник використовував історичний, порівняльний, філологічний та біографічний методи, інколи в межах одного дослідження застосовував одразу кілька з них. Однак методологічний інструментарій дослідника не обмежувався цими чотирма методами, не випадково ж М. Бахтін вважав праці вченого “взірцем академічного еkleктизму” [17, с. 237].

Єдине у тогочасному вітчизняному театрознавстві визначення поняття “наука”, що дотично з визначенням її методів, було сформульоване на лекціях з історії театру *Петром Руліним*: “Наука навчає головним чином не фактам, а, тому, як обрамлювати ці факти, щоб охопити їх, вона навчає логіці, системі, порядку, методу, себто шляхам до істини” [37, с. 20]. У лекційних конспектах П. Рулін залишив також бачення принципів дослідження: “Шлях вивчення театру – є шлях ідеографічний – окремі з’явища розглядаються в певному порядку, згідно з яким і описуються. Крім того, <...> окремі з’явища не тільки описуються, але й з’ясовуються певним прагматизмом” [37, с. 21]. Пропагуючи ідеографічний підхід [37, с. 21], Рулін розширив і уточнив коло питань, досліджуваних історією театру, однак, на теоретичному рівні прагнув до узагальнення театрознавчого знання [36], спираючись, відповідно, на номотетичний підхід (формулювання й обґрунтування узагальнень, виведення закону), отже, на зовсім інший порівняно з ідеографічним якісний/кількісний відбір і подачу фактів.

Проблема головування ідеографічного чи номотетичного підходів суголосна проблемі вибору між індуктивним і дедуктивним принципом дослідження, що найяскравіше виявила себе у дискусії між В. Резановим та В. Перетцем. Індуктивний (від факту до узагальнення) передбачав незалежність від власної чи панівної концепції розвитку мистецтва (на кшталт “буржуазне / пролетарське”, “масове / елітарне” тощо), дедуктивний – залежність спочатку від корпоративної (академічної) традиції, а згодом – від ідеології (факт як ілюстрація до концепції) й естетичних уявлень доби (соціалістичний реалізм тощо).

Олександра Кисіля приваблював своїми можливостями метод німецьких істориків театру – реконструкція вистави [13, с. 8–9], однак не видавався йому прийнятним з огляду на матеріал і поточні завдання театрознавства. Спираючись на методологію, опановану ним під керівництвом університетського професора І. Шляпкіна [11, с. 14], він, як і більшість тогочасних істориків театру перебував у залежності від естетичного і культурно-політичного методу, про що, зокрема, свідчить запропонована ним періодизація історії українського театру [13, с. 8].

Об’єкт і предмет дослідження. У своїй практичній діяльності кожен із дослідників театру обрав для себе конкретний історичний період.

На відміну від І. Франка, В. Резанова і В. Перетца, чий науковий інтерес зосереджувалися на культурі “далекій”, “чужій”, “іншій” (до XIX століття) і типових явищах, подеколи анонімних, історики українського театру молодшого покоління зосереджували увагу переважно на культурі “ближчій”, “своїй” (від XIX століття). Різне розуміння території “минулого” свідчить не тільки про індивідуальні особливості мислення дослідників, а й про більшу залежність тематики їхніх досліджень від актуальних проблем культури. Розділення за поколіннями виявилось й у місці, що його відводили дослідники ідеологічним питанням, адже характерною ознакою першої третини XX століття, у якому відбувалося становлення істориків молодшого покоління, було прагнення відмежуватися від минулого або принаймні переосмислити минуле й акцентувати здобутки національного театру.

Відмінності у наукових принципах учених зумовлено тими моделями наукової діяльності, на які вони спиралися, що, зрештою, й визначило переважний інтерес В. Перетца до типології і фактів культурних, а, приміром, П. Руліна, який орієнтувався на праці німецьких театрознавців, – до ідеографічного підходу, прагматичних фактів і, за М. Геррманном, прагнення “повернути втрачені надбання, аж постануть вони перед нами у формі безпосередньої наочної копії” [2, с. 40]. Водночас, на відміну від М. Геррманна, який наголошував на “чіткому розмежуванні театрознавства й германістики” і таким чином уникав “занадто сильного наголошування на німецькій проблематиці” [2, с. 19], для П. Руліна національна проблематика стала визначальною.

Верифікація джерел і фактів. Чим далі розвивалася історія театру, тим більше накопичувалося звичних стереотипів. Це висунуло завдання верифікації джерел і фактів, що усвідомлювала більшість дослідників театру.

Класичний приклад недостатньої верифікації фактів – випадок із М. Геррманном, коли висунуту ним концепцію, котра забезпечила йому право вважатися фундатором театрознавства спростував А. Кестер. Проте цей випадок не поодинокий.

Так, Іван Франко, рецензуючи 1907 року працю Івана Стешенка з історії української драми, обгрунтовано закидав йому некритичне компілювання навіть не історичних, а історіографічних джерел [43, с. 247].

Однак, і сам І. Франко інколи ставав заручником власних концепцій, адже він спровокував кілька дискусій, котрі загострили проблему верифікації фактів. До коментаря І. Франка щодо Е. Ізопольського зверталися в різні роки В. Перетц, П. Рупін, Р. Пилипчук та ін. дослідники.

Зрештою полеміки та дискусії, що розгорталися на початку ХХ століття мали значення передусім як маркер ставлення до верифікації історичних джерел, отже, і до історичних фактів.

Хоча критика джерел і прагнення до об'єктивності належить до елементарних вимог академічної школи, однак для дослідників радянської доби, яких таврували як представників “буржуазно-академічного театрознавства” і звинувачували в “академічному об'єктивізмі” [39, с. 7], дотримання цих вимог ставало ледь не подвигом.

Незважаючи на це, критичне ставлення до джерел демонстрував у багатьох випадках Петро Рупін – чи не найяскравіше у працях, присвячених М. Кропивницькому [35] і М. Старицькому [38].

Історіографія сучасників Перетца, за винятком хіба що П. Рупіна, І. Франка, була детермінована зовнішніми відносно об'єкту дослідження теоріями й концепціями. На відміну від багатьох сучасників, В. Перетц намагався подолати інерцію чинних парадигм, що інколи надавало полемічного присмаку його працям, а подеколи змушувало зізнаватися у власному безсиллі: “Якщо свідчення джерела не дають достатніх підстав для ствердження тієї або іншої думки, – єдино чесним виходом є агностицизм, тобто зізнання у власному незнанні” [19, с. 23]. На відміну від більшості його сучасників, історіософія яких була телеологічною, філософія історії Перетца нагадує низку збігів обставин і ситуацій.

Доказова база. Для історії театрознавчої методології значення має не так доведення або спростування якогось історичного факту, як інструмент, доказова база, на яку спиралися різні дослідники.

Доказові стратегії *І. Франка* у розглянутих випадках ґрунтуються на зіставленні відомих і невідомих фактів, перевірки останніх можливістю вписати їх у вже відому концепцію або відкинути.

Інакше вибудовуються стратегії *П. Рупіна*, який змінює концепцію завдяки впровадженню у науковий обіг невідомих раніше документів.

І від *І. Франка*, і від *П. Рупіна* принципово відрізняється метод *В. Перетца*. Незважаючи на впровадження ним у науковий обіг величезної кількості джерел і фактів, свої найголовніші праці, в яких зачіпає ключові питання історії театру, він базує на давно відомих джерелах, котрі впродовж десятиліть вже перебували у науковому обігу. Так само як Іван Франко, а згодом і Петро Рупін, Володимир Перетц зосереджував увагу на фактах, пов'язаних із походженням явища, визначенням його природи і, головне, на фактах, оповитих легендами [18; 20; 23; 26; 27]. Розглядаючи 1934 року “Методи домарксистського літературознавства”, Олександр Цейтлін влучно, однак із негативною оцінкою, охарактеризував методологію вже репресованого на той час В. Перетца: “...вимогою вивчати не тільки літературні, а й історичні пам'ятники Перетц абсолютно стирає межі між наукою про літературу і історією культури і повертається до твердження Пауля, що включав до складу літератури “все, що збереглося в словесній формі, в ній виражено і поширюється”, тобто топить літературу в безмежному морі словесності” [47, с. 249]. Відкидаючи ідеологічні ознаки характеристики О. Цейтліна, цей підхід

Перетца, характерний для більшості його досліджень із питань театру, полягає в переході від фактів одиничних до фактів-понять, тобто в русі дослідника від літературознавства та історії театру до культурології. У термінології М. Карєєва – перехід від фактів прагматичних до фактів культурних.

Адресат наукового дослідження. Одним із ключових питань для розуміння наукової діяльності українських істориків театру є питання адресату – ідеального читача, з яким через власні розвідки вели і ведуть наукове спілкування дослідники. Очевидно, уявлення про власного адресата в українських істориків театру суттєво відрізнялися, про що, зокрема, свідчить їхнє ставлення до синтетичної історії театру.

У різні роки спроби викласти синтетичну історію українського театру або драми здійснили Д. Антонович, О. Кисіль, П. Рулін, І. Стешенко, І. Франко. На відміну від них В. Перетц уважав неможливим вибудувати історію розвитку театру на тогочасному етапі його вивчення [25, с. 1]. Відсутність подібних робіт у доробку Перетца можна пояснити ідеалізмом ученого, котрий адресував свої праці – академічній спільноті, професійному досліднику, сформованому історикові театру.

Здавалося б, до академічної спільноти звертався у своїх дослідженнях і В. Резанов. Однак відсутність нових фактів, питань чи спростувань чинних концепцій свідчить про те, що В. Резанов адресував свої тексти радше студентству, аніж уже сформованим історикам театру.

Олександр Кисіль писав свої праці передусім для “рядового читача” [13, с. 9, 10; 12, с. 13]. “Популярними” були і видання, в яких друкувався О. Кисіль. Його адресатом був аматор, студент перших курсів і театральний глядач.

Адресатом *П. Руліна* на початку його наукової діяльності була, як і в його вчителя В. Перетца, академічна спільнота, однак дуже швидко вчений змінив вектор своїх досліджень. Педагогічна та музейна діяльність змусила П. Руліна звернути увагу на практику театру. Очевидно, саме студентство, новий глядач спонукали П. Руліна до написання узагальнюючих праць.

Фактор адресата мав свій помітний вплив не лише на стилістичні чи термінологічні особливості досліджень, він відіграв визначальну роль у формуванні сценаріїв дослідження кожного з українських істориків театру.

Висновки. Українські історики театру спиралися на жанрову традицію історико-філологічних дисциплін, неформалізований “сценарій”, коло питань, на які вони намагалися відповісти на сторінках своїх праць. Для більшості істориків театру першої третини ХХ ст. характерним є культурно-історичний метод, який передбачав увагу до культурно-політичного, частково театального контексту і соціологічної проблематики.

Зіставлення сформованих на початку ХХ ст. підходів до вивчення історії театру показує, що головними питаннями у процесі самовизначення театрознавства було відокремлення об’єкта дослідження театрознавства від історії літератури, етнографії, “політичної”, “естетичної” й “етичної” (за В. Перетцем) критики і театральної журналістики, формування методології дослідження.

Питання індуктивного/дедуктивного принципу дослідження, що постало на межі століть, тісно пов’язано із характером джерел, на які спирається історик театру, верифікацією даних, а у широкому сенсі, з природою фактів, якими оперує історик. О. Кисіль і Д. Антонович, з огляду на синтетичний характер їхніх праць, здебільшого спиралися на вторинні джерела і висновки попередників, тоді як І. Франко, В. Резанов, В. Перетц, М. Возняк і П. Рулін працювали переважно з першоджерелами.

Відмінності між методологією українських істориків театру означеного періоду пояснюються не лише суб'єктивними причинами на кшталт індивідуального стилю мислення, а й читачем, якому було адресовано їхні дослідження, отже, більшою або меншою залежністю від системи академічних або популярних жанрів; крайні полюси представлено працями М. Возняка, В. Перетца і В. Резанова (академізм), з одного боку, і працями Д. Антоновича і О. Кисіля (популяризація або розгляд театру у контексті українознавства й інших дисциплін), з іншого.

Тогочасна історіографія впливала не лише на формування образу минулого: синтетичними працями Д. Антоновича, О. Кисіля та І. Франка вона вибудовувала телеологічну історію і пропагувала ідейні та естетичні взірці; реконструкціями В. Перетца збагачувала постановочну практику театру.

Ключовими постатями у методологічних пошуках і дискусіях першої половини ХХ століття були: у німецькому театрознавстві – Макс Геррманн; в Україні – від кінця ХІХ ст. – І. Франко і В. Перетц, наприкінці 1920-х років – П. Рупін. Незважаючи на перетин окремих сегментів, їхні завдання лежали у різній площині: у культурно-політичній (І. Франко), академічній (В. Перетц), практичній (П. Рупін). Наприкінці 1920-х років, сформувавши ідеологічний дискурс, ініціативу перехопила влада.

Список використаної літератури

1. Антонович Д. Триста років українському театру. 1619–1919. Прага: Український громадський видавничий фонд, 1925. 272 с.
2. Бальме К. Вступ до театрознавства; наук. ред. Козак Б. Львів: ВНТЛ–Класика, 2008. 270 с.
3. Барбой Ю. К теории театра: учеб. пособие. Санкт-Петербург: СПбГАТИ, 2008. 269 с.
4. Белецкий А. Наука о литературе в истории Харьковского университета. Окремий відбиток статті. *Труди філологічного факультету*. Харків: Харківський Ордена трудового червоного прапора державний університет ім. О. М. Горького, 1959. Т. 7. С. 5–30.
5. Возняк М. [рец.] Стара українська драма і новіші дослідження над нею. Рецензія на книгу В. И. Рязанов – Из истории русской драмы. – Москва, 1910. *Записки Наукового товариства імені Шевченка* / за ред. Грушевського М. Львів: Друк. Наук. Товариства ім. Шевченка, 1912. Т. СХІІ. С. 139–191.
6. Возняк М. Початки української комедії (1619–1819). Львів: Всесвітня бібліотека, 1920. 251 с.
7. Гарбузюк М. Володимир Перетц про ранньомодерні польсько-українсько-російські театральні зв'язки (До історії порівняльного театрознавства в Україні). Науковий вісник *Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого*: збірник наукових праць / редкол.: О. І. Безгін (голова) та ін. Київ : КНУТКіТ ім. І. К. Карпенка-Карого, 2017. Вип. 21. С. 14–24.
8. Гарбузюк М. Іван Франко про українсько-польські театральні зв'язки. До історії театральної компаративістики в Україні / М. Гарбузюк. *Мистецтвознавство України*. Київ: ІПСМ України, 2017. Вип. 17. С. 17–32.
9. Гвоздев А. Из истории театра и драмы. 2-е изд. Москва : Книжный дом “ЛИБРОКОМ”, 2012. 104 с.

10. Документирование театрального наследия: Международная научная конференция: к 90-летию Российской государственной библиотеки искусств: доклады, сообщения, публикации / сост. Колганова А. Москва : Новое издательство, 2013. 424 с.
11. Кисіль О. Спогади про О. Г. Кисіля. 1969. *Державний архів Чернігівської області*. Ф. Р-1052. Оп. 1. Спр. 22. 20 с.
12. Кисіль О. Український вертеп. Київ, [б. в.], 1918. 68 с.
13. Кисіль О. Український театр. Популярний нарис історії українського театру. *Український театр*. Київ: Мистецтво, 1968. С. 33–152.
14. Клековкін О. Іван Франко: парадигма театрознавства: базові операції театрознавчого сценарію І. Франка. *Просценіум*. Львів, 2016. № 1–3 (44–46). С. 5–13.
15. Клековкін О. Історіографія театру : Напрями. Школи. Методи. Постагі: навч. посібник. Київ: АртЕк, 2017. 336 с.
16. Клековкін О. Театр при століку. Методологія театрознавства: Подорожній щоденник. Київ: Фенікс, 2013. 432 с.
17. Корниенко Н. Нелинейное театроведение: постнеклассический ландшафт: от Фауста до Протея. Київ: Альтерпрес, 2014. 310 с.
18. Медведев П. Н. [М. М. Бахтин]. Формальный метод в литературоведении. Критическое введение в социологическую поэтику. Бахтин М. (под маской). Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка. Статьи / М. Бахтин. Москва : Лабиринт, 2000. С. 186–348.
19. Перетц В. До історії вертепної драми: Замітки та матеріали // Записки Наукового товариства імені Шевченка; за ред. Грушевського М. Львів: Друк. Наук. Товариства ім. Шевченка, 1908. Т. LXXXV. Кн. V. С. 5–20.
20. Перетц В. Из лекций по методологии истории русской литературы. История изучений. Методы. Источники. Корректированное издание на правах рукописи. Київ: Тип. 2-ой Артели Печатников, 1914. 496 с.
21. Перетц В. Из начального периода жизни русского театра. *Известия отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук*. Санкт-Петербург: Типография Императорской Академии Наук, 1908. Т. XII. Кн. 3. С. 181–225.
22. Перетц В. К постановке изучения старинного русского театра. *Старинный театр в России XVII–XVIII вв.*: сб. / под ред. акад. Перетца В. Петроград: Academia, 1923. С. 7–33.
23. Перетц В. Лист до Н. П. Кистяківської. 26.03.1930. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. 203, № 15. 1 арк.
24. Перетц В. Найдавніша згадка про театр на Україні. *Україна*. Київ: Державне видавництво України, 1924. Кн. 1–2. С. 14–15.
25. Перетц В. Несколько мыслей о старинном русском театре. *Ежегодник Петроградских государственных театров. Сезон 1918–1919*. Петроград : [б. в.], 1920. С. 217–225.
26. Перетц В. Письмо к Ерофееву И. за 15.11.1927. Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Ф. 33, № 8079. – 1 л.
27. Перетц В. Театр в московской России 250 лет назад. *Старинный театр в России XVII–XVIII вв.*: сб. / под ред. акад. Перетца В. Петроград : Academia, 1923. С. 35–64.

28. Перетц В. Театральні ефекти в старовинному українському театрі. Україна. Київ: Державне видавництво України, 1926. Кн. 1. С. 16–33.
29. Песочинский Н. Начало театроведения. Гвоздевская школа. *Имена. События. Школы: Страницы художественной жизни 1920-х годов*: сб. / под ред. Овэс Л. Санкт-Петербург: РИИИ, 2007. Вып. 1. С. 71–107.
30. Пилипчук Р. Про засади створення багатотомної “Історії українського драматичного театру”. *Мистецтвознавство України*. Київ: Спалах, 2000. Вип. 1. С. 201–210.
31. Пилипчук Р. Франкова концепція історії українського театру. *Мистецькі обрії'2005–2006 : науково-теоретичні праці та публіцистика*. Київ: ППСМ України, 2006. Вип. 8/9. С. 131–144.
32. Резанов В. Дневник (28 мая 1893 – 24 июня 1894). 28 мая 1893 года. Ніжинська філія державного архіву Чернігівської області. Ф. Р–7621. Оп. 1. Спр. 51. 170 с.
33. Резанов В. Из истории русской драмы: школ. действия XVII–XVIII вв. и театр иезуитов / В. Резанов. Москва: Синод. тип., 1910. 344 с.
34. Резанов В. Работа “История русской критики” / В. Резанов // Ніжинська філія державного архіву Чернігівської області. Ф. Р–7621. Оп. 1. Спр. 42. 375 с.
35. Резанов В. Драма українська. Старовинний театр український. Вип. 1: Вступ. Сценічні вистави у Галичині / В. Резанов // Збірник історико-філологічного відділу Академії наук України. Київ : З друкарні Української академії наук, 1926. 203 с.
36. Рулін П. Життя і творчість М. Л. Кропивницького. *Кропивницький М. Твори. Редакція, вступна стаття та примітки П. Руліна*. [Київ]: Державне видавництво України, 1929. С. 7–122.
37. Рулін П. Завдання історії українського театру. *Річник українського театального музею*. Київ: Київ-Друк, 1929. Вип. 1. С. 9–40.
38. Рулін П. Зміст історії театру. Конспект лекцій. 1922. ЦДАМЛМ України. Ф. 90. Оп. 1. Спр. 83. 29 арк.
39. Рулін П. М. П. Старицький-драматург. Старицький М. Вибрані твори. Вступна стаття, примітки і редакція П. Руліна. Харків, Київ: Література і мистецтво, 1931. С. V–LV.
40. Рулін П. Передне слово. Варнеке Б. Античний театр. Харків, Київ: Державне видавництво України, 1929. С. 5–17.
41. Рулін П. Студії з історії українського театру 1917–1924. *Записки історико-філологічного відділу Української Академії Наук*. Київ: Друкарня УАН, 1925. Кн. 5. С. 207–228.
42. Театр: історія, теорія, практика: зб. ст. / переклад з польсь. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. 204 с.
43. Театроведение Германии: Система координат: сб. / сост. Фишер-Лихте Э., Чепуров А. Санкт-Петербург: Балтийские сезоны, 2004. 319 с.
44. Франко І. [рец.] “Україна”, науковий та літературно-публіцистичний щомісячний журнал. Рік перший, том І. У Києві, 1907 р. Літературно-науковий вісник. 1907. Т. 38. Кн. 6. С. 506–512 ; Франко І. Зібрання творів: у 50 т. Т. 37 : Літературно-критичні праця (1906–1908). Київ: Наукова думка, 1982. С. 242–248.

45. Франко І. Задачі і метод історії літератури. *Зібрання творів*: у 50 т. Т. 41: Літературно-критичні праці (1890–1910). Київ: Наукова думка, 1984. С. 7–16.
46. Франко І. Метод і задача історії літератури. *Зібрання творів*: у 50 т. Т. 41: Літературно-критичні праці (1890–1910). Іван Франко. Київ: Наукова думка, 1984. С. 17–23.
47. Франко І. Русько-український театр (Історичні обриси) [1894]. *Зібрання творів*: у 50 т. Т. 29: Літературно критичні праці (1893–1895). Київ: Наукова думка, 1981. С. 293–336.
48. Цейтлин А. Методы домарксистского литературоведения. *Литературная энциклопедия*: в 11 т. Т. 7. Москва: ОГИЗ РСФСР, гос. словарно-энцикл. изд-во “Сов. Энцикл.”, 1934. С. 241–288.

References

1. Antonovich, D. (1925). *Three hundred years of Ukrainian theater. 1619–1919*. Prague: Ukrainian Public Publishing Foundation [in Ukrainian].
2. Balme, K. (2008). *Introduction to theatrical studies*. Lviv: VNTL-Classic [in Ukrainian].
3. Barbov, Y. (2008). *Towards a theory of theater: textbook. Manual*. St. Petersburg St. Petersburg Academy of Theater Arts [in Russian].
4. Beletsky, A. (1959). *The science of literature in the history of Kharkov University*. Separate imprint of the article. Proceedings of the Faculty of Philology, 7, 5–30 [in Russian].
5. Vozniak, M. [rec.] (1912). Old Ukrainian drama and recent experiments on it. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*, XII, 139–191 [in Ukrainian].
6. Vozniak, M. (1920). *Beginnings of the Ukrainian Comedy (1619–1819)*. Lviv: World Library [in Ukrainian].
7. Garbuzyuk, M. (2017). Volodymyr Perets on Early-Modern Polish-Ukrainian-Russian Theater Relations (Towards a History of Comparative Theatrical Studies in Ukraine). *Scientific Bulletin of Kyiv National I. K. Karpenko-Kary Theatre, Cinema and Television University*, 21, 14–24 [in Ukrainian].
8. Garbuzyuk, M. (2017). Ivan Franko on Ukrainian-Polish theater relations. Towards a History of Theater Comparative Studies in Ukraine. *Art Studies of Ukraine*, 17, 17–32 [in Ukrainian].
9. Gvozdev, A. (2012). *From the History of Theater and Drama*. Moscow: LIBROCOM Book House [in Russian].
10. *Documentation of the theatrical heritage: International scientific conference: to the 90th anniversary of the Russian State Library of Arts: reports, reports, publications* (2013). Moscow: New Publishing House [in Russian].
11. Kasil, O. (1969). Memories of O. G. Kasil. *The State Archives of Chernihiv Oblast*. F. R-1052. Op. 1. Ref. 22. 20 p [in Ukrainian].
12. Kasil, O. (1918). *Ukrainian vertep*. Kyiv [in Ukrainian].
13. Kasil, O. (1968). Ukrainian Theater. A Popular Essay on the History of Ukrainian Theater. *Ukrainian Theater*, 33–152 [in Ukrainian].
14. Klekovkin, O. (2016). Ivan Franko: paradigm of theatrical studies: basic operations of theatrical script I. Franko. *Proscenium*. Lviv, 1–3 (44–46), 5–13 [in Ukrainian].

15. Klekovkin, O. (2017). *Historiography of the theater: Directions. Schools. Methods. Figures*. Kyiv: ArtEkonomy [in Ukrainian].
16. Klekovkin, O. (2013). *Theater at the table. Methodology of Theater Studies: Travel Diary*. Kyiv: Phoenix [in Ukrainian].
17. Kornienko N. (2014). *Nonlinear theater studies: the post-nonclassical landscape: from Faust to Proteus*. Kyiv: Alterpress [in Russian].
18. Medvedev, P. N. [M. M. Bakhtin]. (2000) Formal method in literary studies. A critical introduction to sociological poetics. Bakhtin M. (under the mask). *Freudism. Formal method in literary studies. Marxism and the philosophy of language. Articles*. Moscow, 186–348 [in Russian].
19. Peretz, V. (1908). *To the history of the playwright: Notes and materials. Notes of the Shevchenko Scientific Society*. Lviv, LXXXV, 5–20 [in Ukrainian].
20. Peretz, V. (1914). *From lectures on the methodology of the history of Russian literature. History of studies. Methods. Sources. Proofreading edition on the rights of the manuscript*. Kyiv: Type. 2nd Artelia Pechatnikov [in Russian].
21. Peretz, V. (1908). From the initial period of life of Russian theater. *Proceedings of the Department of Russian and Literature of the Imperial Academy of Sciences*. St. Petersburg, XII, 3, 181–225 [in Russian].
22. Peretz, V. (1923). *To the study of ancient Russian theater*. Ancient theater in Russia XVII–XVIII centuries. Petrograd, 7–33 [in Russian].
23. Peretz, V. (1930). Letter to N. Kistyakivska. 03/26/1930. *Institute of Manuscripts of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*. F. 203, No. 15. 1 p [in Ukrainian].
24. Peretz, V. (1924). The earliest mention of theater in Ukraine. *Ukraine*. Kyiv, 1–2, 14–15 [in Ukrainian].
25. Peretz, V. (1919). Few Thoughts on Ancient Russian Theater. *Yearbook of the Petrograd State Theaters. Season 1918–1919*. Petrograd, 217–225 [in Russian].
26. Peretz, V. (1927). Letter to I. Erofeev on November 15, 1927. *Institute of Manuscript of the V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*. F. 33, No. 8079. 1 p [in Russian].
27. Peretz, V. (1923). Theater in Moscow Russia 250 years ago. *Ancient theater in Russia XVII–XVIII centuries*. Petrograd, 35–64 [in Russian].
28. Peretz, V. (1926). Theatrical effects in ancient Ukrainian theater. *Ukraine*. Kyiv, 1, 16–33 [in Ukrainian].
29. Pesochinsky, N. (2007). Beginning of theater studies. Gvozdev's School. *Names. Events. Schools: Pages of the Artistic Life of the 1920 s*. Petersburg, 71–107 [in Russian].
30. Pylypchuk, R. (2000). On the principles of creating a multi-volume “History of Ukrainian Drama Theater”. *Art Studies of Ukraine*. Kyiv, 1, 201–210 [in Ukrainian].
31. Pylypchuk, R. (2006). Franko's conception of Ukrainian theater history. *Artistic horizons 2005–2006: scientific-theoretical works and journalism*. Kyiv, 8/9, 131–144 [in Ukrainian].
32. Rezanov, V. (1893). Diary (May 28, 1893 – June 24, 1894). May 28, 1893. *Nizhyn Branch of the State Archives of Chernihiv Oblast*. F. R-7621. Op. 1. Ref. 51. 170 p [in Russian].
33. Rezanov, V. (1910). *From the History of Russian Drama: Schools. valid XVII–XVIII centuries. and the Jesuit Theater*. Moscow: Synod printing house [in Russian].

34. Rezanov, V. The work "History of Russian Criticism". *Nizhyn Branch of the State Archives of Chernihiv region*. F. R-7621. Op. 1. Ref. 42. 375 p [in Russian].
35. Rezanov, V. (1926). Ukrainian drama. Ancient Ukrainian Theater. No. 1. Introduction. Stage Performances in Galicia. *Collection of Historical and Philological Department of the Academy of Sciences of Ukraine*. Kyiv: From the printing house of the Ukrainian Academy of Sciences [in Ukrainian].
36. Rulin, P. (1929). Life and creativity of M. Kropyvnytsky. *Kropyvnytsky M. Works*. [Kyiv], 7–122 [in Ukrainian].
37. Rulin, P. (1929). Tasks of the History of Ukrainian Theater. *Dictionary of the Ukrainian Theater Museum*. Kyiv: Kyiv-Print. Vol. 1. P. 9–40 [in Ukrainian].
38. Rulin, P. (1922). Contents of the history of the theater. Lecture notes. *CDAMLM of Ukraine*. F. 90. Op. 1. Ref. 83. 29 p [in Ukrainian].
39. Rulin, P. (1931). M. Staritsky as a playwright. *Staritsky M. Selected works*. Kharkiv, Kyiv, V – LV [in Ukrainian].
40. Rulin, P. (1929). Front word. Varneke B. *Ancient Theater*. Kharkiv, Kyiv, 5–17 [in Ukrainian].
41. Rulin, P. (1925). Studies on the history of Ukrainian theater 1917–1924. *Notes of the History and Philology Department of the Ukrainian Academy of Sciences*. Kyiv, 5, 207–228 [in Ukrainian].
42. *Theater: History, Theory, Practice* (2013). Lviv: Ivan Franko National University of Lviv [in Ukrainian].
43. *German Theater Studies: Coordinate System* (2004). St. Petersburg: The Baltic Seasons [in Russian].
44. Franko, I. [rec.] (1982). "Ukraine" – scientific and literary journalistic monthly journal. Year One, Volume I. In Kyiv, 1907. *Collection of works: in 50 volumes*. Vol. 37: Literary-critical works (1906–1908). Kyiv, 242–248 [in Ukrainian].
45. Franko, I. (1984). Problems and method of literature history. *Collection of works: in 50 volumes*. Vol. 41: Literary-critical works (1890–1910). Kyiv, 7–16 [in Ukrainian].
46. Franko, I. (1984). Method and problem of literature history. *Collection of works: in 50 volumes*. Vol. 41: Literary-critical works (1890–1910). Kyiv, 17–23 [in Ukrainian].
47. Franko, I. (1981). The Russo-Ukrainian Theater (Historical Outlines) [1894]. *Collection of works: in 50 volumes*. Vol. 29: Literary-critical works (1893–1895). Kyiv, 293–336 [in Ukrainian].
48. Zeitlin, A. (1934), Methods of Domarxist Literary Studies. *Literary Encyclopedia: in 11 vols*. Moscow, 7, 241–288 [in Russian].

Стаття надійшла до редколегії 15.09.2018

Прийнята до друку 27.10.2018

RESEARCH METHODOLOGY IN THE UKRAINIAN THEATER STUDIES OF THE FIRST THIRD OF THE TWENTIETH CENTURY

Anastasiia KORZHOVA

*Kyiv National I. K. Karpenko-Kary
Theatre, Cinema and Television University,
Drama study department
40 Yaroslav Val, Kyiv, Ukraine, 01054,
phone: +380669476820; email: anastasiia1991z@gmail.com*

The formation of academic theater studies, its schools and methods took place at the beginning of the 20th century and is associated with the research activities of the first Ukrainian historians of the theater – O. Kussil, V. Peretz, V. Rezanov, P. Rulin, I. Franko and others. However, the methodological achievements of these researchers, as well as the achievements of many of their contemporaries, were removed from the scientific circulation for a long time because of the forced humanities unification. At the same time, in recent decades, theatrical science has been in a certain crisis, caused by the lack of a method that requires turning to the origins of the science of the theater. The purpose of the research – to identify, systematize and compare the Ukrainian theater historians' methodological principles of the early twentieth century based on the analysis of printed and archival sources. Methods: a comparative-historical method, which allows revealing common and distinctive features among scientific views of theater historians; a historical-typological method, which makes it possible to determine the main directions and forms of activity of the first theatrical scholars, ways of methodology development, methodological approaches in theater studies at the beginning of the XX century. Scientific novelty is that the main issues in the process of self-determination of theater studies were the theater studies object separation from the history of literature, ethnography, criticism and theatrical journalism, the research methodology formation. It is noted that the question of the inductive / deductive research principle, which emerged at the turn of the century, is closely related to the nature of the sources, on which the theatre historian relies, their verification and, in a broad sense, the nature of the facts used by the historian. The definition of individuals or groups that formulate the agenda – initiate or provoke a range of questions for general discussion – are of essential value for understanding scientific communications. In Germany, M. Germann was the one, who initiated the discourse on the method, in Ukraine – from the end of the twentieth century – V. Peretz and I. Franko, in the late 1920s – P. Rulin. Despite the overlap of the segments, their tasks center around different issues, including the cultural-political (I. Franko), academic (V. Peretz), practical (P. Rulin) ones.

Keywords: Volodumir Peretz, Petro Rulin, Ivan Franko, theater studies methodology, theatre history.